

УДК 811.161.3

**ЛЕЎ ЦВЯТКОЎ: РЭДАКТАР, ПАЭТ, ПЕРАКЛАДЧЫК –
НОВЫЯ ШТРЫХІ ДА ПАРТРЭТА ФІЛОЛАГА**

М.І. Свістунова

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт
пр-т Незалежнасці 4, 220004, Мінск, Рэспубліка Беларусь
svistunovami@bsu.by

Анотацыя. В статье описываются малоизвестные аспекты деятельности белорусского филолога 1920 – начала 30-х годов Льва Цветкова. Он известен прежде всего как языковед, репрессирован в 1937 г.; до начала активной научной деятельности был редактором газет, поэтом и переводчиком.

Ключевые слова: история белорусского языкознания; Лев Цветков.

**LEV TSVETKOV: EDITOR, POET, TRANSLATOR –
NEW TOUCHES TO THE PORTRAIT OF A PHILOLOGIST**

M. Svistunova

Belarusian State University
Independence Avenue 4, 220004, Minsk, Republik of Belarus

Annotation. In the article the unknown aspects of the activities of the Belarusian philologist of the 1920th Lev Tsvetkov are described. He is known primarily as a linguist, he was repressed in 1937; before the start of his active scientific activity he has been a newspapers editor, poet and translator.

Keywords: history of Belarusian linguistics; Lev Tsvetkov.

Адзін з найбольш заўважных беларускіх філолагаў 1920-х гадоў – Леў Мікалаевіч Цвяткоў нарадзіўся ў 1881 г. у Яраслаўскай губерніі [1, с. 138; 2] (па іншых звестках – у Смаленску [3, с. 166]), паходзіў з мяшчан, скончыў гімназію. Вышэйшую адукацыю атрымаў у Маскоўскім ўніверсітэце на гісторыка-філалагічным факультэце (1904). Працаваў у Яраслаўлі і Вязьме. У 1907 г. пераводзіцца на працу ў Беларусь і пачынае выкладаць (верагодна, нямецкую ці французскую мову) спачатку ў Мінскім камерцыйным вучылішчы, а потым у Мінскім політэхнічным вучылішчы, «пазней пераўтвораным у інстытут, дзе ён з 1920 г. быў дэканам» [3, с. 166].

Пра Цвяткова паведамляецца, што ў 1912–13 гг. ён рэдагаваў штодзённую газету Усерасійскага нацыянальнага саюза «Минское русское слово» [1, с. 138; 4, с. 322; 5, с. 107].

Газета «Минское русское слово» пазіцыянавала сябе як «газета независимая, политическая, литературная и экономическая» і з’яўлялася органам Усерасійскага саюза нацыяналістаў. Выходзіла газета з 17 (30 па н. ст.) чэрвеня 1912 г. па 28 лютага (13 сакавіка па н. ст.) 1913 г.; у 1912 г. выйшлі № 1–155, у 1913 г. – № 156–201. «Минское русское слово» пачало выходзіць пасля таго, як перасталі існаваць газеты «Минские ежедневные ведомости» і «Минское слово» [4, с. 322; 5, с. 107].

Газета-папярэдніца «Минское слово» выходзіла штодня з 4 (17 н. ст.) лістапада 1906 г. па 15 (28 н. ст.) чэрвеня 1912 г. [4, с. 322; 5, с. 107]. Газета змагалася за захаванне самадзяржаўя з народным прадстаўніцтвам, абараняла рускія нацыяналістычныя інтарэсы ў краі і выказвала адданасць манархіі [6]. Яе рэдактары час ад часу змяняліся (Г. Шміт, Д. Скрынчэнка, І. Паўловіч і інш.), але вядучая роля ў справе выдання газеты належала вядомаму сваімі прарасійскімі нацыяналістычнымі поглядамі прыхільніку ідэі заходнерусізму Дзмітрыю Васільевічу Скрынчэнку. Ад № 1255 за 1911 г. рэдактарамі газеты ў розны час з’яўляліся Д. В. Скрынчэнка і Л. М. Цвяткоў [4, с. 322]. З 16 нумароў газеты за 1912 г., якія сёння захоўваюцца ў фондах Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі (НББ), толькі адзін (№ 1547 ад 27 красавіка) рэдагаваў Леў Цвяткоў. Верагодна, ён рэдагаваў і іншыя нумары, якіх аднак няма ў НББ. Апошні нумар газеты № 1585 выйшаў 15 (28 н. ст.) чэрвеня 1912 г. [4, с. 322; 5, с. 107].

Такім чынам, сёння вядома, што Л. М. Цвяткоў прымаў удзел у рэдагаванні газеты «Минское слово» (з канца сакавіка – пачатку красавіка 1911 г.; больш дакладна сказаць можна было б, напэўна, адшукаўшы патрэбны нумар газеты, але ў фондах НББ ёсць толькі два нумары за 1911 г.: № 1215 і № 1396), а пасля спынення яе выхаду адразу ж перайшоў працаваць у газету-спадкаеміцу – «Минское русское слово» – ужо як яе рэдактар (17 (30 н. ст.) чэрвеня 1912 г. па 28 лютага (13 сакавіка н. ст.) 1913 г.). Пасля таго, як і газета «Минское русское слово» перастала выходзіць, падпісчыкам дасылалі замест яе газету «Северо-западная жизнь», аднак сярод яе рэдактараў прозвішча Л. Цвяткова ўжо не значыцца.

Можна з упэўненасцю сцвярджаць, што Леў Цвяткоў супрацоўнічаў з газетай «Минское слово» яшчэ да таго, як стаў адным з яе рэдактараў. Так, у № 1215 (19 лютага, субота) за 1911 г. (а рэдактарам ён выступаў з № 1255) змешчаны вялікі верш на рускай мове «Прежде и теперь», падпісаны «Левъ Цвѣтковъ». Гэта быў вялікі нумар газеты – на 8 старонак замест звычайных 4, прысвечаны 50-годдзю адмены прыгонніцкага права. Адпаведна духу газеты

рускага нацыяналістычнага кірунку ў вершы усхваляюцца змены ў жыцці працоўных людзей, мужыкоў, уведзеныя расійскай уладай, выказваюцца антысемеіцкія і антыпольскія настроі, усхваляецца Цар – збавіцель няшчасных мясцовых людзей і абаронца святой праваслаўнай веры: *«Мучительно трудно жилось мужикам // Под гнетом панов беспощадным; // И церкви сдавались на откуп жидам; // На долгое время захвачен был храм // Пришельцем коварным и жадным. // За веру родную страдал наш народ, // Терпел притеснения и муки, // Он выдержал панский бессовестный гнет; // За Церковь святую он жизнь отдает, // К Царю простирает он руки»* [7].

Яшчэ адзін верш Льва Цвяткова пад назвай «Наше знамя (Идеалы национализма)» апублікаваны ў № 1523 ад 29 сакавіка 1912 г. Верш можна назваць праграмным, у ім дэкларуецца: *«Наше знамя дорогое: // Вера, Царь, народ // Все великое, святое – // Крепкий наш оплот»* [8].

Трэба думаць, што Льву Цвяткову належыць аўтарства і асобна выдадзенай паэмы «Слава русскому оружию! (Поэма Отечественной войны 1812 г.)». Ва ўсякім разе ў газеце «Минское русское слово», рэдактарам якой быў сам Цвяткоў, у нумарах за 1912 г. (№ 9, 10, 15, 16, 18, 19, 42 і, напэўна, і ў інш.) сустракаецца рэклама гэтай кніжкі з указаннем яго імя і прозвішча. На жаль, у каталогах бібліятэк Беларусі гэтай кнігі няма.

Чытаючы вышэй працытаваныя радкі з вершаў Льва Цвяткова, цяжка паверыць, што праз пятнаццаць гадоў іх аўтара абвінавацяць у **беларускім (!)** нацыянал-дэмакратычным ухіле і што ён будзе рэпрэсіраваны. І хаця ў БССР у 1920-я гады паспяхова рэалізоўваўся «не кан'юктурная, а прынцыповая лінія, накіраваная на тое, каб усе слаі грамадства, у тым ліку і тыя, хто ў свой час не прыняў савецкую ўладу, маглі удзельнічаць у развіцці культуры, навукі і адукацыі ў Беларусі» [9, с. 6], а «ў культурным будаўніцтве ў Беларусі ўдзельнічалі розныя па сваіх палітычных перакананнях людзі» [9, с. 7], савецкая ўлада не раз прыгадае Цвяткову яго ранейшыя погляды і дзейнасць і не паверыць у шчырасць адмаўлення ад іх. Так, Камісія па інтэлігенцыі «Аб праверцы работнікаў навуковых устаноў, вышэйшых вучэбных устаноў, тэхнікумаў, асветніцкіх арганізацый на аснове пастановы сакавіцкага (1926 г.) пленума ЦК КП(б)Б» у сваіх матэрыялах ахарактарызавала яго як чалавека з «беларускім нацыянал-дэмакратычным ухілам» [10, с. 22].

Мяжа 1920–30-х гадоў адзначана барацьбой з нацыянал-дэмакратызмам і варожай контррэвалюцыйнай дзейнасцю, выкрыццём сфальсіфікаванага на «ўкраінскі ўзор» «Саюза вызвалення Беларусі» і іншымі праявамі, «натхнёнымі» тэзісам Сталіна пра абвастрэнне класавай барацьбы і контррэвалюцыйнай дзейнасці па меры руху па шляху сацыялістычнага будаўніцтва [9, с. 7]. Прадстаўнікі інтэлігенцыі аказаліся пад надзвычай

пільнай ўвагай улады. У лістападзе 1929 г. Леў Цвяткоў, які працаваў у той час сакратаром Інстытута навуковае мовы ў Беларускай акадэміі навук, быў звольнены з пасады. Ён падаў апеляцыю ў прэзідыум Акадэміі навук, «вядома, што яго справа разглядалася на пасяджэнні фракцыі КП(б)Б Цэнтральнага бюро секцыі навуковых работнікаў БССР 20 снежня 1929 г. Удзельнікі пасяджэння вырашылі “пастанову мясцовага і агульнага сходу БАН аб выключэнні з членаў Саюза працасветы лічыць правільнай”, паколькі дзейнасць Л. Цвяткова пры савецкай уладзе “не насіла характару адмаўлення ад сваіх ранейшых поглядаў” [НАРБ. Ф. 4. Воп. 14. Спр. 10. Л. 152]» [11, с. 26].

А яшчэ праз два гады аўтары працы «“Навука” на службе нацдэмаўскай контррэвалюцыі» (1931) прыгадаюць, што «“член саюза русскага народа”, быўшы пры царызме падручным менскага архіепіскапа – Цвяткоў рабіў даклады і друкаваў артыкулы на тэмы – “аб беларускім элемэнце ў польскай лексіцы” і аб “польскім элемэнце ў беларускай лексыцы”» [12, с. 9].

Дачыненне Цвяткова да мінскага епіскапа патрабуе ўдакладнення і фактычнага абгрунтавання. Вядома, што Д. В. Скрынчэнка быў рэдактарам не толькі «Минского слова», але і «Епархиальных ведомостей», і «Минской старины», а епіскап Мінскі і Тураўскі Міхаіл (Цемнарусаў) шмат спрыяў заснаванню і садзейнічаў выданню газеты «Минское слово», адным з супрацоўнікаў якой быў і Леў Цвяткоў. У «Епархиальных ведомостях» перыядычна друкаваліся справаздачы розных праваслаўных брацтваў, сярод якіх ёсць і «Отчет о состоянии и деятельности Минского православного народного братства во имя Животворящего Креста Господня за 1908 г.», змешчаны ў № 24 ад 15 снежня 1909 г. Ганаровым старшынёй брацтва з’яўляўся епіскап Мінскі і Тураўскі Міхаіл, ганаровым членам брацтва быў Д. В. Скрынчэнка, а ў спісах «членов-соребнователей» брацтва значыцца імя Льва Цвяткова [13, с. 9, 13]. Вядома таксама, што ў 1917 г. Цвяткоў працаваў выкладчыкам Мінскага духоўнага вучылішча [1, с. 138], што ў прынцыпе выглядае нават заканамерна, паколькі ён меў выдатную філалагічную адукацыю, ведаў некалькі замежных моў: нямецкую, французскую, польскую, а таксама старажытнагрэчаскую, лацінскую і стараславянскую. Між іншым, Г. А. Цыхун у сваім артыкуле пра Льва Цвяткова піша: «Вядомы архівіст Віталь Скалабан сведчыць, што натрапіў у архіве на яго перапіску на старажытнагрэчаскай мове» [3, с. 166].

Верагодна, погляды Льва Цвяткова ва многім перамяніліся следам за тымі сацыяльна-палітычнымі, эканамічнымі і культурнымі зменамі, што адбыліся ў грамадстве пасля рэвалюцыі 1917 г. Аднак, нават прыняўшы новы, савецкі, лад і актыўна ўдзельнічаючы ў навуковым жыцці Савецкай Беларусі, членам камуністычнай партыі бальшавікоў Леў Цвяткоў не

з'яўляўся – у «расстрэльных» спісах ён значыцца як беспартыйны [14], так пазначана было і ў адной з анкет 1926 г. [3, с. 166].

У 1920 г. Цвяткоў выкладае у палітпраасвеце 16-й арміі, парадкуе бібліятэку пры Мінскім архіве, а ў 1922 г. працуе ў якасці «выкладчыка новых моў» у 5-й савецкай школе Мінска [1, с. 138].

Працу ў БДУ Цвяткоў пачынае з пасады бібліятэкара кабінета мастацтваў і літаратуры на наваствораным педагагічным факультэце (зацверджаны 1 кастрычніка 1922 г.) [1, с. 138].

У 1922–23 вуч. годзе на 1-ым і 2-ім курсах этнолага-лінгвістычнага аддзялення выкладаў уводзіны ў мовазнаўства і стараславянскую мову, пазней – параўнальнае мовазнаўства і славянскія мовы. На пасадзе асістэнта кафедры параўнальнага мовазнаўства Цвяткоў працаваў да канца 1926–27 вуч. года [1, с. 139]. І нягледзячы на павышэнне – з 1927 вуч. года ён на пасадзе дацэнта, у канцы гэтага ж года быў вымушаны звольніцца.

Адначасова з работай у БДУ Цвяткоў займаў пасаду сакратара ў Інстытуце навуковае мовы Беларускай акадэміі навук, але ў лістападзе 1929 г. з пасады сакратара быў звольнены [11, с. 26].

Вядома, што ў 1930-х гадах Цвяткоў працаваў настаўнікам у в. Надва Руднянскага раёна Заходняй вобласці; вёска знаходзіцца прыблізна за 40 км ад мяжы з Беларуссю. Адміністрацыйны цэнтр Заходняй вобласці – г. Смаленск, найбольш буйныя гарады вобласці: Ржэў, Рослаў, Вялікі Лукі, Клінцы, Вязьма, Ярцава. Варта прыгадаць, што пасля заканчэння Маскоўскага ўніверсітэта Цвяткоў нейкі час працаваў у Вязьме. Так сталася, што і арыштаваны ён быў Вяземскім раённым аддзелам УНКУС (Вяземским РО УНКВД) 27 верасня 1937 г. Асуджаны 17 лістапада 1937 г. камісіяй НКУС і Пракурора СССР па ст. 58-6 (шпіянаж), 10 (прапаганда і агітацыя, якія ўтрымліваюць заклік да знішчэння, падрыву ці паслабленню савецкай ўлады), 11 (арганізацыйная антысавецкая дзейнасць або ўдзел у антысавецкай арганізацыі) [14]. Расстраляны 28 лістапада 1937 г. І хаця некаторыя крыніцы падаюць месцам смерці Льва Цвяткова г. Смаленск [1, с. 139; 2], тое, што арыштаваны ён быў Вяземскім раённым аддзелам УНКУС (ад Вязьмы да Надвы каля 200 км, ад цэнтра вобласці Смаленска да Надвы – каля 50 км) прымушае як мінімум задумацца і шукаць новыя сведчанні і факты.

Леў Мікалаевіч Цвяткоў рэабілітаваны Пракуратурай Смаленскай вобласці 26 красавіка 1989 г. (архіўная справа 22735-с) [14].

У біяграфіі беларускага філолага шмат «белых плямаў». Да вышэй згаданых нявысветленых фактаў, можна дадаць яшчэ некаторыя. Так, паводле адных крыніц Леў Цвяткоў – беларус [3, с. 166; 14], іншыя паведамляюць пра яго нацыянальную прыналежнасць – рускі [10, с. 22].

У адной з анкет 1926 г. запісана, што Леў Цвяткоў нарадзіўся ў Смаленску [3, с. 166], хаця звычайна месцам яго нараджэння называецца Яраслаўская губернія [1, с. 138; 2]. У не раз цытаванай тут крыніцы біяграфічных звестак пра Цвяткова гаворыцца, што ў 1922 г. ён працаваў «выкладчыкам новых моў» у 5-й савецкай школе Мінска [1, с. 138]. А вось адна з яго публікацый 1926 г. у часопісе «Асвѣта» была падпісана «Настаўнік 3-яе сямёхгадовае школы г. Менску Л. Цвѣткоў» [15]. Арэол няпэўнасці проста ахінае ўсё, што звязана з гэтай асобай. Нават фотаздымка Цвяткова, здаецца, не захавалася, хіба што недзе глыбока ў архівах...

Па нашых звестках, прозвішчам (ці ініцыяламі) Цвяткова падпісаны 47 публікацый. Хутчэй за ўсё, гэта лічба няпоўная, бо ён напэўна пісаў для газет, якія рэдагаваў. У артыкуле Г. А. Цыхуна пра Льва Цвяткова ўзгадваюцца яго працы на польскай мове: «У спісе яго навуковых прац, пададзеным пры паступленні на працу ва ўніверсітэт, фігуруюць артыкулы на польскай мове “Litwini na Białorusi” (1910 г.) і “Skład narodowościowy na Białej Rusi” (1920 г.), а таксама артыкулы па літаратуразнаўству і даследаванні славянскіх пісьмовых помнікаў» [3, с. 167]. На жаль, аб гэтых працах больш нічога не вядома.

Можна выказаць меркаванне, што значная частка навуковай спадчыны Льва Цвяткова засталася ў рукапісным выглядзе і была страчана. Так, напрыклад, у «Запісках аддзелу гуманітарных навук» (1929) паведамляецца: «За мінулы 1928/29 год Кляса Філёлёгіі мела 35 пасяджэнняў, на якіх разглядаліся навукова-арганізацыйныя пытанні і, галоўным чынам, заслухоўваліся навуковыя даклады. На працягу года былі заслуханы наступныя даклады. 1. Я. Лёсік. Дыялекталёгічная падарож на Магілёўшчыну. 2. Л. Цвѣткоў. Мова Ф. Багушэвіча. 3. <...>» [16, с. 327]. Усяго на такіх пасяджэннях былі агучаны 23 даклады, некаторыя з іх апублікаваны ў томе «Запісак...» за 1929 г., але артыкула Цвяткова сярод іх няма. Верагодна, гэта звязана з тым, што ў лістападзе гэтага года Цвяткова звольнілі з пасады сакратара Інстытута навуковае мовы Беларускай акадэміі навук. Маючы прыклад іншых навуковых прац Цвяткова, можна з упэўненасцю сцвярджаць вартаснасць яго даследавання мовы Ф. Багушэвіча. На жаль, і пра гэтую працу больш нічога не вядома.

Найбольш актыўны і плённы час у навуковай дзейнасці Льва Цвяткова прыпадае на перыяд з 1926 па 1927 г. У 1927 г. выйшлі з друку 18 напісаных ім прац (верагодна, гэта яшчэ не поўны спіс), сярод якіх грунтоўны артыкул «Некалькі слоў аб беларускім элемэнце ў польскай лексыцы» [17], які Г. А. Цыхун адносіць да пачаткаў беларускай славістыкі [3, с. 170], а таксама шэраг рэцэнзій у часопісах «Асвѣта», «Полымя» і «Маладняк».

Цвяткоў займаўся надзвычай актуальнымі ў 1920-х гадах праблемамі беларускага правапісу і лексікаграфіі. Яму належаць як асобныя артыкулы: «Аб некаторых спрэчных пытаннях беларускага правапісу і аб яго рэвізіі» (1926), «Да пытання аб рэвізіі правапісу (Programma minimum настаўніка сямёхгодкі)» (1926), «Увагі аб правапісе і скланеньні чужаземных уласных іменьняў у беларускай мове» (1928), так і сур'ёзныя рэцэнзіі на дапаможнікі і слоўнікі: «Язэп Лёсік. Граматыка беларускае мовы. Фонэтыка» і «Я. Лёсік. Сынтакс беларускае мовы» (1926), «К. Міцкевіч. Мэтодыка роднае мовы» (1926), «Яз. Лёсік. Школьная граматыка беларускае мовы» (1927), «А. В. Багдановіч. Беларуская мова. Падручнік для тэхнікумаў і самаадукацыі» (1928), а таксама «Навуковыя падставы практычнага слоўніка. М. Байкоў і М. Гарэцкі. Практычны расійска-беларускі слоўнік» (1926), «М. Байкоў і С. Некрашэвіч. Беларуска-расійскі слоўнік. М. І. Каспяровіч. Віцебскі краёвы слоўнік» (1927), «Практычны беларускі вайсковы слоўнік. Часьць I-я (расійска-беларуская)» (1927), «С. М. Некрашэвіч і М. Я. Байкоў. Расійска-беларускі слоўнік. Русско-белорусский словарь» (1928).

Сярод публікацый Льва Цвяткова вылучаюцца ў асобную групу тры артыкулы 1927 г., прысвечаныя літаратурна-пісьмовай творчасці таварыства філаматаў [18–20], і адна – асобна Яну Чачоту [21]. Артыкулы былі прымеркаваны да 110-га юбілею таварыства філаматаў і 80-й гадавіны з дня смерці Яна Чачота і сталі першымі працамі ў беларускай філалогіі, прысвечанымі творчасці філаматаў, у тым ліку А. Міцкевіча, Я. Чачота, А. Петрашкевіча, Т. Зана, Т. Лазінскага.

Вялікі, на два сшыткі (нумары), артыкул Л. Цвяткова пад назвай «Таварыства філёматаў (Некаторыя цікавыя рысы аб'яднання маладых пісьменьнікаў у Вільні, больш чымся за сталецьце перад нашаю эпохаю)» з'явіўся ў часопісе «Маладняк» на самым пачатку года – сшытак першы выйшаў у студзені, сшытак другі – у лютым 1927 г. [18].

Артыкул «Увагі аб мове філёматаў», які выйшаў у «Працах Беларускага Дзяржаўнага Унівэрсітэту» [19], складаецца з дзвюх частак, кожная з якіх мае ўласную назву: частка I – «Некалькі слоў аб беларусізмах у філёматаў у іх польскіх творах» (с. 79–89), частка II – «Асаблівасьці нашае мовы ў беларускіх філёмацкіх творах Яна Чачота» (с. 80–103). І калі артыкул «Таварыства філёматаў» з'яўляецца ў асноўным літаратуразнаўчым, то артыкул «Увагі аб мове філёматаў» з поўным правам можна назваць мовазнаўчым. Трэба адзначыць, што Л. Цвяткоў выступіў у ім як вельмі кваліфікаваны лінгвіст, дасведчаны ў галіне гісторыі беларускай мовы і славянскіх моў у цэлым. Ён праводзіў паэўныя паралелі не толькі паміж беларускай і польскай мовамі, але выкарыстоўваў з гэтымі ж мэтамі рускую,

стараславянскую і ўкраінскую мовы, а таксама звяртаўся да праславянскай і індаеўрапейскай.

Яшчэ адна публікацыя Л. Цвяткова на «філамацкую» тэму – «Увагі аб мове філёматаў» – гэта асобны адбітак з аднайменнага артыкула, выдадзенага ў «Працах Беларускага Дзяржаўнага Універсітэту» [20]. Брашура на 13 с. утрымлівае толькі частку I – «Некалькі слоў аб беларусізмах у філёматаў у іх польскіх творах».

Нататка Л. Цвяткова пад назвай «Ян Чачот (1797–1847) (Да васьмідзесяцігоддзя яго сьмерці)» з’явілася ў газеце «Савецкая Беларусь» 24 верасня 1927 г. і мела на ўвазе ўшанаваць памяць і «звярнуць увагу на гэтага цікавага дзеяча XIX стагоддзя» [21].

Леў Цвяткоў быў вельмі дасведчаным філолагам і паказаў сябе ў гэтых публікацыях і як эрудзіраваны літаратуразнавец, і як назіральны і ўдумлівы лінгвіст. Аналіз вышэйназваных артыкулаў Льва Цвяткова зроблены аўтарам гэтых радкоў у асобнай публікацыі «Мова філаматаў у даследаваннях Льва Цвяткова» (2020) [22]. А два іншыя грунтоўныя артыкулы Цвяткова («Некалькі слоў аб беларускім элемэнце ў польскай лексыцы» і «Некаторыя рысы іншаславянскай фонэтыкі ў беларускім лексычным матар’яле») аналізаваў Г. А. Цыхун (2002) [3].

Сярод надрукаваных рэцэнзій Льва Цвяткова ёсць і такія, што сведчаць пра яго абазнанасць у галіне літаратуразнаўства і мастацкай літаратуры: «Наша сялянства, яго прыяцелі й ворагі ў літаратурным адбіцці. (Рысы народніцтва на беларускай глебе ў творчасці Сыракомлі)» (1926), «Якуб Колас у літаратурнай крытыцы (1906–1926)» (1927), «Славянская поэзія ў нямецкіх мастацкіх перакладах» (1927), «А. І. Барычэўскі. Поэтыка літаратурных жанраў. Апрацаваў на ўзорах беларускае літаратуры Ўл. Дзяржынскі» (1927), «Ул. Дзяржынскі. Выпісы з беларускае літаратуры XIX і XX ст.» (1927), «Янка Купала як перакладчык» (1928) і інш.

Яшчэ адна невялікая частка прац Льва Цвяткова звязана з нацыянальнымі складам жыхароў Беларусі, нацыянальнымі меншасцямі: акрамя неадшуканых «Litwini na Białorusi» (1910 г.) і «Skład narodowościowy na Białej Rusi» (1920 г.) можна назваць і апублікаваны артыкул «Некалькі слоў аб менскіх татарых» (1927).

Пра Льва Цвяткова ўзгадваюць найперш як пра філолага, супрацоўніка Беларускай акадэміі навук і Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Аказваецца, акрамя ўласна навуковых прац Леў Цвяткоў пісаў вершы на рускай мове (гл. вышэй) і займаўся мастацкім перакладам. Так, у 1928 г. у перакладзе з нямецкай мовы, выкананым Цвятковым, у Беларускай дзяржаўнай выдавецтве выйшла кніга Аляксандра Абуша «Барацьба перад

фабрыкамі. Апавяданьне. Прысьвячаецца тэкстыльным рабочым Сярэдняе Нямеччыны» [23].

Апошняя, наколькі нам вядома, апублікаваная праца Льва Цвяткова – рэцэнзія на твор С. Майера «У Новай Каледоніі», надрукаваная ў № 6 часопіса «Полымя» ў 1929 г. [24], надзвычай сімвалічная – у ёй аўтар пранікнёна і са спачуваннем піша пра высланых уладамі катаржнікаў, магчыма, ужо прадчуваючы ўласную жыццёвую трагедыю. Ён звяртае ўвагу на тыя скупыя суцяшэнні, што знаходзілі катаржане ў сваім поўным выпрабаванні жыцці. І гэта характарызуе Л. Цвяткова як чалавека, які ўмеў цаніць простыя сціплыя радасці жыцця...

На жаль, само імя, жыццё і дзейнасць гэтага філолага, выключнага спецыяліста ў галіне славістыкі, гісторыі і сучаснай яму беларускай мовы доўгі час заставаліся ў небыцці, адкуль вельмі павольна і цяжка вяртаюцца. Некаторыя найбольш важныя для беларускага мовазнаўства працы Л. Цвяткова перавыдадзены ў часопісе «Arche – Пачатак» (2010. № 11; 2014. № 9), змешчаны ў хрэстаматыі «Гісторыя беларускага мовазнаўства (1918–1941)» С. М. Запрудскага і Г. І Кулеш (Ч. І. Мінск: БДУ, 2005. 213 с.). Літаральна некалькі асобных навуковых артыкулаў прысвечаны яго мовазнаўчай дзейнасці [3; 22], пэўныя звесткі можна атрымаць з манаграфіі С. М. Запрудскага «Гісторыя беларускага мовазнаўства (1918–1941)» [10]. Інфармацыю пра Льва Цвяткова як пра рэпрэсаванага ў 1937 г. і рэабілітаванага ў 1989 г. можна адшукаць у адпаведных крыніцах [1; 2; 14]. Г. А. Цыхун паведамляе, што матэрыялы пра Льва Цвяткова збіраў вядомы ўкладальнік біябібліяграфічнага даведніка «Беларускія мовазнаўцы» (1985) Іван Германовіч, але іх, як і само прозвішча Цвяткова, у рэдакцыі выкрэслілі [3, с. 166].

Многія біяграфічныя факты, аспекты навуковай дзейнасці і творчасць Льва Цвяткова ўсё яшчэ застаюцца малавядомымі і младаследаванымі. Вывучэнне іх дапаможа асвятленню «белых плям» не толькі асабістага жыццявага і прафесійнага шляху выдатнага філолага, але і апісанню і асэнсаванню тых грамадска-палітычных працэсаў і з’яў, што адбываліся ў беларускай навуцы ў 1920–30-я гады.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Леў Цвяткоў // ARCHE–Пачатак. № 11 (98). 2010. С. 138–139.
2. Цвяткоў Леў Мікалаевіч // Маракоў Леанід. Рэпрэсаваныя літаратары, навукоўцы, работнікі асветы, грамадскія і культурныя дзеячы Беларусі. 1794–1991: Энцыклапедычны даведнік: У 3 т. Т. 3. Кн. 2. Мінск: [б.в.], 2005. С. 648.

3. Цыхун Г. А. З гісторыі беларускай славістыкі: Леў Цвяткоў і яго беларуска-іншаславянскія штудыі // Беларускі і другія славянскія мовы: семантыка і прагматыка. Мінск: БГУ, 2002. С. 165–171.

4. Библиография периодических изданий России. 1901–1916: в 4-х т. / Л. Н. Беляева, М. К. Зиновьева, М. М. Никифоров; под общ. ред. В. М. Барашенкова, О. Д. Голубевой, Н. Я. Морачевского. Л.: [ГПБ], 1959. Т. 2: И–П. 714 с.

5. Газеты Беларусі. 1776–1975: Бібліягр. паказ. / Нац. кн. палата Беларусі. Мінск: НКП, 2003. 316 с.

6. Громыко М. В. Газета «Минское слово» (1906–1912 гг.) // Романовские чтения–7: сб. ст. междунар. науч. конф. (Могилев, 26 нояб. 2010 г.) / [редкол.: А. А. Воробьев (председ.) и др.]. Могилев: МГУ, 2011. С. 65–66.

7. Цветков Лев. Прежде и теперь // Минское слово. 1911. № 1215 (19 февраля). С. 3.

8. Цветков Лев. Наше знамя (Идеалы национализма) // Минское слово. 1912. № 1523 (29 марта). С. 2.

9. Возвращенные имена: Сотрудники АН Беларуси, пострадавшие в период сталинских репрессий / сост. и авт. предисл. Н. В. Токарев; под ред. А. С. Махнач. Минск: Навука і тэхніка, 1992. 120 с.

10. Запрудскі С. М. Гісторыя беларускага мовазнаўства (1918–1941): дапаможнік. Мінск: БДУ, 2015. 191 с.

11. Запрудскі С. М. Беларускае мовазнаўства і развіццё беларускай літаратурнай мовы: 1920–1930-я гады. Мінск: БДУ, 2013. 367 с.

12. «Навука» на службе нацдэмаўскай контррэвалюцыі [Зборнік] / Л. Бабровіч, І. Шпілеўскі, В. Бандарэнка, С. Вольфсон, Я. Мацюкевіч. Т. I, ч. 2. Мовазнаўства. Мінск: [б.в.], 1931. С. 91–148.

13. Епархиальные ведомости. 1909. № 24 (15 декабря). 13 с. (Приложение).

14. Открытый список. URL: <https://ru.openlist.wiki> (дата обращения: 25.02.2021).

15. Цвяткоў Л. Да пытання аб рэвізіі правапісу (Programma minimum настаўніка сямёхгодкі) // Асвета. 1926. № 7. С. 90–92.

16. Запіскі аддзелу гуманітарных навук. Кн. 9. Т. II. Працы класы філэлагаў. Менск: Друкарня Інбелкульту, 1929.

17. Цвяткоў Л. Некалькі слоў аб беларускім элемэнце ў польскай лексыцы // Працы Акадэмічнае канфэрэнцыі па рэформе беларускага правапісу і азбукі. Менск: Выд. Ін-та Бел. культуры, 1927. С. 403–417.

18. Цвяткоў Л. Таварыства філёматаў (Некаторыя цікавыя рысы аб'яднання маладых пісьменьнікаў у Вільні, больш чымся за сталечце перад нашаю эпохаю) // Маладняк. 1927. № 1. С. 60–70; № 2. С. 76–88.

19. Цвяткоў Л. Увагі аб мове філёматаў // Працы Беларускага Дзяржаўнага Унівэрсітэту. 1927. № 16. С. 79–103.

20. Цвяткоў Л. Увагі аб мове філёматаў. Менск: 2-я друкарня БДВ, 1927. 13 с.

21. Цьвяткоў Л. Ян Чачот (1797–1847) (Да васьмідзесяцігоддзя яго сьмерці) // Савецкая Беларусь. 24 верасьня 1927 г.

22. Свістунова, М. І. Мова філаматаў у даследаваннях Льва Цвяткова // Філаматы і філарэты: творчы лёс пакалень ў гісторыі і сучаснасьці (да 200-годдзя ўтварэньня таварыства): зб. навук. арт. / Нац. акад. навук Беларусі [і інш.]; навук. рэд. : І. Л. Капылоў, І. Э. Багдановіч; адк. рэд. В. У. Міцкевіч. Мінск : Беларуская навука, 2020. С. 100–115.

23. Абуш Аляксандр. Барацьба перад фабрыкамі. Апавяданьне. Прысьвячаецца тэкстыльным рабочым Сярэдняе Нямецчыны. З нямецкай мовы пераклаў Л. Цьвяткоў. Менск: Беларускае Дзяржаўнае Выдавецтва, 1928. 98 с.

24. Цьвяткоў Л. Вакол сьвету. № 1. С. Майер. У Новай Каледоніі // Польша. 1929. № 6. С. 213–214.